

Pečuški jezikoslovni ogledi

(Ernest Barić: *Rode, a jezik?, Radovi iz jezikoslovne kroatistike*, Biblioteka Nova, Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh, 2006.)

Zbornik radova poznatoga mađarskoga kroatista Ernesta Barića izašao je povodom njegova šezdesetoga rođendana. Barić, rođen 1945. godine u Felsőszentmártonu, završio je studij slavistike na sveučilištima u Pécsu i Szegedu, a zatim je dvije godine predavao na Hrvatskoj gimnaziji u Budimpešti, odakle se vraća u Pécs, gdje i danas predaje na Odsjeku za hrvatski jezik Pečuškoga sveučilišta.

U zborniku je objavljeno 18 radova iz razdoblja od 1998. do 2005. godine. 13 radova pisano je hrvatskim, 4 mađarskim i jedan rad ruskim jezikom. Teme su uglavnom jezikoslovne, premda je nekoliko radova posvećeno i filološkim istraživanjima. Radove tematski možemo podijeliti na sljedeće glavne skupine: problem jezika Hrvata u Mađarskoj s obzirom na dijalektnu raznolikost, te njegovi nazivi i status kroz 20. stoljeće; hrvatsko-mađarski rječnici i gramatike; komparativna proučavanja jezičnih promjena hrvatskoga i mađarskoga u svjetlu promjene političkih sustava krajem osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća; te naposljetku filološki radovi.

U prvih nekoliko radova Barić razlaže problem dijalektna raštrkanosti

hrvatskoga stanovništva u Mađarskoj, koje se sastoji od 6 zemljopisno odvojenih skupina, među kojima su zastupljena sva tri narječja. S obzirom na politiku prema manjinskim jezicima koju je provodila mađarska vlast u vrijeme socijalizma, hrvatski su govorili u drugoj polovici 20. stoljeća dosta pretrpjeli, izgubivši velik dio govornika, čemu je podosta pridonio i prelazak na urbani ili poluurbani način života. Usto, do kraja osamdesetih godina, svi su Južni Slaveni u Mađarskoj bili od vlasti nazivani upravo tim imenom, zanemarujući njihove specifičnosti. Tek s povratkom demokratske vlasti mijenja se i jezična politika. Kao pripadnik prostandardne škole, Barić je kritičan prema određenim inovacijama koje se javljaju posljednjih godina među mađarskim Hrvatima, od kojih neki žele izgraditi književni jezik na osnovi svoga lokalnoga govora (što znači da bi se književne norme Hrvata u Mađarskoj razlikovale od područja do područja – posebice su u ustrojavanju vlastitoga standarda i razvoju posebnoga etničkog identiteta daleko odmakli Bunjevci). Ipak, i sâm uviđa neprimjerenosti hrvatskoga standardnog jezika iz perspektive mađarskih Hrvata, naročito nešto kasnije, kojima bi hrvatski standardni jezik i nakon eventualnoga uvođenja u škole ostao jednako dalek i nedovoljno prihvatljiv, te indirektno priznaje da bi, ako se već ne može uvesti hrvatski standard, trebalo ustrojiti neku vrstu zajedničke norme za Hrvate u Ma-

đarskoj, slične gradišćansko-hrvatskoj normi. Postavlja se pitanje – na kojoj osnovi, s obzirom na tronarječnost (ili barem dvonarječnost, budući da veći-na čakavaca u Mađarskoj živi u mađarskom dijelu Gradišća, gdje se služe gradišćanskom normom).

Zanimljiva je u tom svjetlu i studija o jeziku hrvatskih medija u Mađarskoj, rađena u prvome redu na materijalu emisija na Radio Pečuhu. Ukazuje se na tipične jezične obrasce koji nastaju u kontaktu triju jezika, od kojih je jedan dominantni jezik sredine, drugi (ne)normirani govor manjine, a treći organski govor pojedinca. Stoga dolazi do tipične interferencije s mađarskim u području fonologije, prozodije i sintakse, a s dijalektom u području morfologije. Leksički elementi podjednako su i mađarski i dijalektni, ponajmanje standardni. Da govoriti i pisati standardnim jezikom pripadniku manjine nije ni najmanje lako, dokazuje i sâm Barić, koji također nije ostao imun na neke leksičke i rekcijske pogreške u tom članku.

Druga tematska cjelina obuhvaća preglede mađarsko-hrvatskih i hrvatsko-mađarskih rječnika i gramatika hrvatskog jezika za Mađare. U članku «A horvát-magyar szótárakról» riječ je o pionirskim pothvatima hrvatskih jezikoslovaca u izradi mađarskih rječnika (Vrančićevom i Jambrešićevom), s kratkim osvrtom i na novije rječnike (npr. Hadrovicsev i Palichev); dok se u idućem članku Barić oštro osvrće na 2003. godine u Budimpešti objav-

ljeni «Mađarsko-hrvatski džepni rječnik», koji smatra, njegovim vlastitim riječima, «dobrano promašenim». Potom daje pregled hrvatskih gramatika za Mađare, njih 3 (Mihálovicseve, Margitaieve i Munkácsyve), te posebnu pažnju posvećuje tomu kako te gramatike tretiraju odnos hrvatskoga jezika prema srpskome, kao i prema narječjima.

Pod radove koji se odnose na promjene u mađarskom i hrvatskom jeziku uslijed političkih promjena osamdesetih i devedesetih godina, spada nekoliko sociolingvističkih studija o raspadu «hrvatskosrpskoga» i promjenama do kojih je to dovelo, te komparativna sociolingvistička studija feminizacije hrvatskoga, srpskoga i mađarskoga jezika, tj. na koji način pojedini od navedenih jezika jezično tretiraju vršiteljice radnje.

Naposljetku, pod filološkim radovima obuhvaćena su istraživanja o jeziku narodnih bajki mađarskih Hrvata, o jezičnim posebnostima nekih molitava u pojedinim govorima, o cehovskom statutu u Pečuhu iz 18. stoljeća, te napokon studija o Mártonu Hobliku, mađarskom pisaru, zemljopiscu i etnologu amateru, koji je proveo dosta vremena među Hrvatima u Podravini i zabilježio vrijedan jezični i etnološki materijal.

Knjiga «Rode, a jezik?» potvrda je žive jezikoslovne djelatnosti hrvatske zajednice u Mađarskoj, čiji je Ernest Barić najistaknutiji predstavnik. Uz

nadu da će ovakvih zbornika, ne samo Barićevih, biti i više, možemo samo vjerovati da dolaze vedriji jezični dani za hrvatsku manjinu u Mađarskoj.

Krešimir Međeral